

האונס זיכה דווקא את דינה בביקורת חז"ל. מדרש נשי עכשווי מבקש לתקן את המעוות, ועדיין יש לתמוה - האם לא הייתה דרך אחרת להציל את דינה?

פרשה
אליזבט גולדווין

כאבי מדרש נשי

איור: שופר גן

פרשת "וישלח" מתאפיינת באלימות: יש בה אונס וטבח של חפים מפשע. האם יש לסיפורים שכאלה מקום בכתבי הקודש? סיפור האונס נפתח כך: "וַתֵּצֵא דִינָה בַּת לֵאָה אֲשֶׁר יָלְדָה לְיַעֲקֹב לְרֵאוֹת בְּכָנֹת הָאָרֶץ. וַיְרָא אֹתָהּ שָׂכָם בֶּן חַמּוֹר הַחִוִּי נָשִׂיא הָאָרֶץ וַיִּקַּח אֹתָהּ וַיִּשְׁכַּב אִתָּהּ וַיַּעֲנֶה" (בראשית לד א-ב).

כמו שקורה לפעמים גם כיום, יש מבין חז"ל המאשימים את קרבן האונס במקום להאשים את האנס: "ותצא דינה בת לאה, ולא בת יעקב היא? תלאה הכתוב באמה: מה לאה יוצאנית אף זו יוצאנית, ומנין? שכתוב 'ותצא לאה לקראתו ותאמר אלי תבוא' (תנחומא וישלח ז). מרוב להיטות להאשים את הקרבן, הופך המדרש בהינף קולמוס גם את לאה אמנו למופקרת. לאה יצאה לקראת יעקב בעלה וביקשה להרות ממנו אך היא נקראת יצאנית. אולי יש משהו מפחיד באישה המבטאת את מאווייה בצורה כל כך מפורשת וכנה. כשיעקב יוצא מבית הוריו הוא נקרא צדיק, אך אישה שיוצאת היא מחפשת צרות.

מדרש מתוקן

ובכל זאת זכינו ובימינו נכתבים מדרשים גם על ידי נשים. הנה מדרשה המתקן של רבקה לוביץ:

"ותצא דינה", יש שדרשו על מקרא זה "כאמה כן בתה", ויש שדרשו "כאביה כן בתו". כאמה - שנאמר "ותצא לאה לקראתו", מה זו יצאה לקבל פני בעלה בדבר מצווה, אף זו לשידוכין יצאה. כאביה - שנאמר "ויצא יעקב". מה זה יצא בשל אחיו עשו, אף זו יצאה בשל אחיה למצוא לה מקום" (אם לא תדעי לך, מחברת שדמות 16, הקיבוץ המאוחד, עמ' 93).

חלקו הראשון של המדרש חושב על הסיפור כבחירה של דינה ולא כסיפור של אונס ומסתמך על העובדה שאין קולה של דינה נשמע ולא ידוע לנו מה היה רצונה: לאן יצאה ומדוע? ומה היה יחסה לאיש שלאחר שידע אותה או אנס אותה התאהב בה ורצה לשאתה? אולי זה בעצם סיפור אהבה? וכך כותבת לוביץ:

יש שאמרו שלא לרצונה... ויש שאמרו לרצונה היה הדבר, שנאמר "ויקח אותה", ואין לקיחה אלא לשון חיתון... "ויענה", מלמד שבא עליה בעונתה. או מלשון שענה לה, שהייתה שואלת ושואלת לאחיה והם היו

להם מאד כי נבלה עשה בישדאל לשכב את פת יעקב וכן לא יעשה". (שם ז) הם דואגים לכבודם הפגוע. אכן, שכם בני העיר עשה מעשה שלא ייעשה. אך האם שחיתת כל דרך אחרת ליישב משבר נורא זה? מעגל אלימות הנפתח באונס יוצא מכלל שליטה והופך לטבח של עיר שלמה. כמה חטאו אנשי העיר, שבנו של שליטה מתנהג כנסיך מפונק שהכול מותר לו?

תגובתו של יעקב לטבח לא פחות מטרידה מהעדר תגובתו לאונס: "עכרתם אתי להבאישני בישב הארץ בפגעני ובפרזי ואני מתי מספר ונאספו עלי והכוני ונשמדתי אני וביתי" (שם ל). אף לא מילה על העוול המוסרי המזועזע שנעשה. רק חשש למצבו הביטחוני. הכעס על מעשי בניו בכל זאת יופיע לפני מותו: "שמעון ולוי אחים כלי חמס מכרתיהם. בסדרם אל תבא נפשי בקהלם אל תחד כבדי כי באפם הרגו איש וגרצנם עקרו שור. ארוור אפם פי עז ועברתם כי קשתה אחקלכם ביעקב ואפיצם בישדאל" (שם מט הו). האחים המסוכנים הללו יפוזרו כדי שלא יוכלו לשוב ולפעול באלימות שכזו.

חסר כאן דיאלוג והעדר זה הופך לאלימות. אילו אחיה ואביה של דינה היו מדברים איתה, אולי לא הייתה יוצאת "לקראת בכנות הארץ" (שם לד א). □

דוחקין בה ולועגין לה, עד שבא שכם וענה לה (שם). למרות שמפשט הכתוב נראה שזהו אונס, הרי שאפשר לקרוא את הסיפור אחרת ולחשוב שדינה מוצאת מפלט מבית אביה ומחברתם הלא נוחה של אחיה באהבתו של שכם. עוד לפני שנפנה ליחסם של האחים לדינה, נתעכב על מדרש נוסף של לוביץ' המתייחס לדברים שנאמרים גם היום על קרבנות אונס:

"וישכב אתה ויענה". ולא נאמר "ותצעק דינה". וכי יעלה על דעתך שלא צעקה דינה? אלא כאילמת נהייתה, שמחמת הכאב ומחמת הבושה נשתתקה ונדמה... שתיקתה של דינה מסוף העולם ועד סופו וזוהי צעקה שבלב (שם).

לא אחת מושמעות טענות והאשמות כאלה כלפי קרבנות אונס או הטרדה מינית. אבל הכאב והבושה משתקים לא פעם.

העדר ההופך לאלימות

אך מדוע לחשוב שאחיה של דינה לעגו לה ודחקו אותה? כי בהמשך הסיפור דינה לא זוכה לשום התייחסות. אף אחד לא מדבר איתה. אביה שומע ושותק, והאחים - "ויחזר